

FISKERIUNDERSØGELSER OG FISKERI VED ØSTGRØNLAND

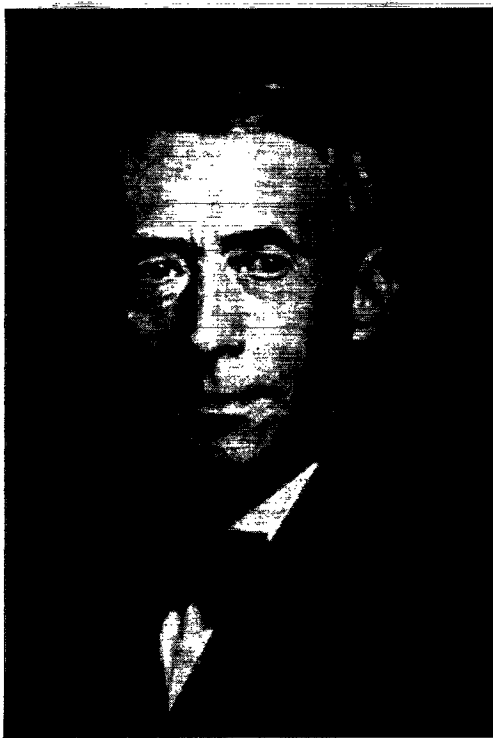
Af dr. phil. *Paul Hansen*

Medens et storfiskeri, i hvilket der efterhånden deltager en halv snes europæiske nationer, igennem en menneskealder har udviklet sig i Davisstrædet udfor Vestgrønland, har Danmarksstrædet, der beskyller den sydlige del af Grønlands østkyst, indtil de seneste år kun haft ringe fiskerimæssig betydning. Grunden til, at de østgrønlandske farvande hidtil har virket lidet tiltrækkende på de forskellige nationers fiskeskibe, er de store forekomster af is, der i lange perioder kan blokere kysten. Fra de mange isfjordes bræer skydes mægtige isfjelde ud i Danmarksstrædet, og med Polarstrømmen føres vældige ismasser fra Polhavet ned langs kysten.

Den lille grønlandske befolkning, der bebor den barske kyst, har kun i meget ringe grad interesseret sig for fiskeri. Sæler har forekommet i tilstrækkelige mængder, og sælfangst har ligesom i tidligere tider i Vestgrønland været det eneste erhverv.

Under sådanne omstændigheder er det indlysende, at man ikke fandt det påkrævet at iværksætte såvel praktiske som videnskabelige fiskeriundersøgelser i lignende omfang, som man gjorde i vestgrønlandske farvande. I de mange år, da Danmark var så godt som alene om at drive fiskeriundersøgelser i hele det grønlandske område og tilmed kun havde meget begrænsede hjælpemidler til dette arbejde, var det naturligt at koncentrere virksomheden til vestgrønlandske farvande, hvor torsken viste sig i tiltagende mængder år for år, og hvor fiskeriet fik stedse stigende betydning for befolkningen. Selvom man var klar over, at en undersøgelse af fiskebestanden og navnlig af torskens biologi ved Østgrønland kunne være af stor betydning også for forståelsen af forskellige forhold vedrørende den vestgrønlandske torskebestands biologi, var det umuligt af tidsmæssige grunde og med de små fartøjer, der stod til rådighed, at udstrække arbejdet til de ugæstmilde østgrønlandske farvande. Det blev kun til et lille fjorten dages togt med m/b „Umarissok“ til Lindenowfjorden i efteråret 1932.

Heldigvis er vi dog ikke helt uvidende om fiskeforekomsterne ved Østgrønland i ældre tid takket være en dansk kolonibestyrer og en grønlandsk kateket. Da disse to mænds virksomhed med fiskeriforsøg i Angmagssalik distrikt vist kun er meget

Kolonibestyrer A. T. Hedegaard.

lidt kendt, skal disse første forsøg nærmere omtales i denne den første del af beretningen om fiskeriundersøgelser og fiskeri ved Østgrønland.

Igennem en lang årrække virkede kolonibestyrer A. T. Hedegaard ved kolonien Angmagssalik. Hedegaard var stærkt interesseret i den indfødte befolknings erhvervsmuligheder og havde øjnene åbne for, hvor nyttigt det ville være at få skabt muligheder for etablering af et fiskeri. Sælfangst var jo ligesom i datidens Vestgrønland det alt overskyggende erhverv, og fangsten var i regelen udmærket, men dog kunne der af og til være perioder, hvor fangsten slog fejl, og hvor befolkningen led nød. Kunne man finde forekomster af madnyttige fisk og lære grønlænderne at fiske dem, ville man have mulighed for at undgå sådanne sulteperioder.

Hedegaards tjenstlige pligter som bestyrer af kolonien levned ham dog ikke megen tid til personlig at foretage fiskeriforsøg i større stil. Imidlertid sad der ved Kungmiut en særdeles dygtig kateket Karl (Kårale) Andreassen, der ligesom Hedegaard var interesseret i fangst og fiskeri, og det blev ham, der kom til at foretage de første fiskeriforsøg med langliner og håndsnører, som Hedegaard skaffede ham og lærte ham brugen af.

I professor Adolf Jensens efterladte papirer har forfatteren af denne artikel fundet to journaler over fiskeriforsøgene i 1916 og 1917 skrevet med kolonibestyrer Hedegaards sirlige håndskrift. I journalerne er kun opført forsøgene med langliner, ialt tredive. De er næsten alle foretaget i Angmagssalikfjorden på forskellige dybder helt ned til 450 meter. De fleste forsøg er gjort i juni og september. Som agn er hyppigst anvendt frisk angmagssat, men i nogle forsøg har man agnet med fjeldørred, saltet angmagssat, havkat og polartorsk. Krogantallet var oftest 150–200 pr. linesætning. Nogle af forsøgene i Angmagssalikfjorden gav udmærkede resultater. Her skal lige nævnes fangsterne i juni 1916 og i samme måned 1917. I juni 1916 gav fem linesætninger på tilsammen 750 kroge: 100 hellefisk, 17 havkat, 25 rødfisk, 3 helleflynder og 8 havkal.

Kateket Karl Andreassen

Elleve linesætninger på ialt 2400 kroge i juni 1917 gav følgende fangst: 114 hellefisk, 15 havkat, 105 rødfisk, 2 helleflynder, 16 havkal samt 18 forskellige fisk uden værdi. Navnlig var resultaterne i 1916 bemærkelsesværdige. Samtidig blev der gjort forsøg med håndsnørefiskeri, hvilke også synes at være faldet heldigt ud. I hvert fald var der nogle grønlændere, der selv anskaffede sig håndsnører, efter at de havde set, hvad Karl Andreassen og de fangere, som han havde udlånt snører til, kunne fange.

Hedegaard nævner, at en af de største fangster med håndsnøre var 22 hellefisk og rødfisk, som fangedes i løbet af 2-3 timer.

Karl Andreassen meddeler, at forsøg har vist, at der i fjorden nord for Kingak fandtes store mængder af hajer, der var til stort besvær for langlinefiskeriet, idet de åd fiskene af krogene og ofte ødelagde linerne. Foruden de fiskearter, som blev taget på langlinerne, nævner Hedegaard gode forekomster af fjeldørred, angmag-

ssat og polartorsk, hvilke forekomster dog er sæsonbestemte.

Efter resultaterne af forsøgene i 1916 og 1917 at dømme ser det ud til, at der i hvert fald på visse årstider har været tilstrækkelig store mængder af rødfisk og hellefisk til at give befolkningen et væsentligt tilskud til den sædvanlige kødkost. Der er også god grund til at antage, at disse to fiskearter har forekommet også til andre årstider og i tilstrækkelige mængder til at kunne afhjælpe sulteperioder for befolkningen.

Imidlertid skriver Hedegaard i sin rapport: „Desværre har Befolkningen kun Evne til at købe sig Snører, naar de har solgt Bjørneskind, altsaa ikke i mange Tilfælde, thi af Salgsprisen for deres Sælskind kan de som Regel ikke afse noget, naar de ogsaa skal forsyne sig med nødvendig Ammunition og lignende.“ Hedegaard skriver videre: „... derimod vil Linefiskeri næppe faa praktisk Betydning for Be-

folkningen, fordi Storisen saa godt som altid vil hindre dette særligt i Fjorden her og altid i Sermilikfjorden, som stadig er opfyldt af Kalvis.“

I fiskerijournalerne og i Hedegaards udførlige kommentarer til disse nævnes ikke én eneste gang fangst af torsk. Havde der været fanget torsk, er det ganske givet, at det var blevet omtalt. Det ser altså ikke ud til, at torsken fandtes i omegnen af Angmagssalik i årene 1916 og 1917 i hvert fald har den sikkert været sjælden. Som forholdene er i Angmagssalikfjorden i de seneste år, ville man ikke kunne have undgået at fange torsk navnlig ikke ved forsøg med håndsnøre.

I en indberetning fra tiden 1. september 1917 til 31. august 1918 er der heller intet nævnt om forekomst af torsk. Sommeren 1918 var en sørgelig sommer, hvad fiskeriet angik. Angmagssætter var der mange af, men sne, tåge og regn bevirkede, at fangsten ikke kunne tørres og derfor rådnedes op. Fiskeriet af fjeldørred gav ikke engang nok til det daglige behov end sige til saltning og tørring til vinterforråd. Hajfiskeriet var så ringe, at det ikke gav tilstrækkeligt til belysningstran. Det eneste lyspunkt var polartorsken, om hvilken det berettes: „Polartorsken er blevet fisket næsten til enhver Tid, og mere udbredt i Distriktets Farvande end i tidligere Aar. Ved Stationen vanskeliggjorde den svære Fjords dette Fiskeri i Vinter, netop da det haardest tiltrængtes, men det har dog ydet et væsentligt Bidrag til Ernæringen.“

Der blev ikke gjort fiskeriforsøg med langliner, og det fiskeri, der blev drevet af enkelte grønlandere, gav mindre udbytte af hellefisk og rødfisk end året forud, og kun enkelte helleflyndere fangedes. „Det synes som om Befolkningen endnu skal anspores ved Eksempler, for at de kan faa Øjnene op for Betydningen af dette Fiskeri,“ skriver Hedegaard.

Blandt de gamle papirer finder vi endvidere en ekstrakt-Udskrift af handelsstationen Angmagssaliks dagbog fra 1. september 1918 til 7. maj 1920. Heri er det noteret, at der i oktober 1918 af og til fangedes lidt torsk. I 1919 fangedes allerede i slutningen af juni og igennem juli og august en del torsk både ved selve Angmagssalik og i fjorden, hvor iblandt nogle vejede ca. 6–8 kg. Grønlanderne var dog endnu ikke særligt øvede i torskefiskeri, hvilket fremgår af følgende bemærkning i beretningen fra 1. august 1919: „Større torskestimer er stadig her i fjorden, men der fiskes forholdsvis få, fordi man er bange for de kraftige ryk i linerne, hvorfor de fleste bliver harpunerede med fuglepile.“ I januar 1920 er der fundet torsk i maverne på hajer fanget ved Kap Dan, men torskefiskeri er ikke forsøgt. I juni samme år er der observeret stimer af småtorsk under isen og den 30. juli meddeles det, at en ret betydelig mængde torsk, store og små, står i fjorden, og at der fiskes en god del af dem.

At Hedegaards og Karl Andreassens anstrengelser så småt har begyndt at bære frugt ses af, at fiskeri efter hajer, rødfisk og hellefisk er kommet i gang. Det næv-

Angmagssalik.

nes, at hellefiskefangsten var god i Angmagssalikfjorden i februar-marts og april i 1920, men at der tillige var mange hajer, der forvoldte fiskerne, der fiskede hellefisk, store vanskeligheder. Ved Kap Dan har der i april været udmærket hajfiskeri, men dette fiskeri blev kun drevet, fordi sælerne forekom i ringe mængde, og sælfangsten derfor var slået fejl.

Det fremgår både af denne og de tidligere beretninger, at befolkningen kun har fisket i perioder, hvor der ikke har været mulighed for sælfangst. Undtaget herfra har dog været laksefangst og til dels angmagssatbjergning og fangst af den lille polartorsk, der forekommer i ret korte perioder og let lod sig fange i overfladen.

Mest interessant i denne beretning er dog meddelelserne om torskeforekomsterne. Det ser ud til, at torsken har vist sig ved Angmagssalik omtrent på samme tid, som den begyndte at forekomme i større mængder på de sydlige pladser ved Vestgrønland.

I et brev af 23. juli 1927 til professor Adolf Jensen skriver kolonibestyrer Hede-gaard følgende: „Ogsaa i sidste Aar har det vist sig, at Havtorsk kan fremskaffes omtrent til enhver Aarstid, naar man lægger sig lidt i Selen derfor, men det har vore kære Grønlandere ikke megen Lyst til; behøver det i Almindelighed heller ikke, thi

her har hele Aaret været en udmærket og mere end tilstrækkelig Sælfangst. Af sidste Grund er der ikke heller gjort noget ved Fiskeri af andre Fiskearter, selv Angmagssatten har i Sommer været endnu mindre paaagtet end tidligere, men jeg tør roligt paastaa, at ogsaa Hellefisk og Rødfisk findes her til de fleste Aarstider.“

Den berømte danske havforsker professor Johs. Schmidt foretog i 1927 en omfattende undersøgelse over torskens racer i hele denne fisks udbredelsesområde. Han henvendte sig i den anledning til Hedegaard, for at denne skulle skaffe ca. 150 småtorsk fra Angmagssalikfjorden. Kårale Andreassen skaffede dette materiale på to dage, og samtidig mærkede han 100 torsk ligeledes på professor Schmidts opfordring. Dette var de første torskemærkninger, der blev foretaget i østgrønlandske farvande, og selv om der kun blev fanget to af de mærkede torsk igen, gav de dog et lille vink om den nære tilknytning mellem den østgrønlandske og den islandske bestand af torsk, idet de begge fangedes ved Island fem år efter mærkningen.

Den 25. august 1929 skriver Kårale Andreassen følgende i et brev til direktør Daugaard-Jensen: „Jeg har konstateret, at Torsken findes her hele Aaret. Tre Maaneder af Aaret, December, Januar og Februar, holdt Torsken sig paa en Dybde af 175 m her ved Kungmiut. I Maj og Juni forsøgte jeg med Langline og fik foruden Torsk ogsaa Hellefisk, Rødfisk og andre Smaafisk. I de nævnte to Maaneder forekom Torsken paa lavt Vand. I August Maaned var her vældigt med Torsk, og jeg tror, at Forekomsten af denne Fisk paa Østgrønland bliver større, hvilket sikkert skyldes de forandrede Vejr- og Strømforhold. Det synes ogsaa, som der kommer flere og flere Hvaler, særlig er der mange Sildepiskere og Spækhuggere. Vi ser med Forbavselse paa de mange Hvaler, som vi desværre ikke kan fange. Der ses ofte 5–8 Stykker paa et Sted.“

Den 2. august 1929 skriver Hedegaard til professor Adolf Jensen: „Det har været et mærkværdigt Aar, det forløbne (1928) med Hensyn til Fiskeri. Efteraaret gav al den Torsk, som Grønlænderne gad trække op, noget blev tørret – men naturligvis ikke nok . . . Fra Sermilikfjorden meddeles, at der fiskedes mange Torsk og Hellefisk. Dette altsaa inden Storisen var kommen, og medens Sælfangsten var sløj . . . Den lille Polartorsk viste sig slet ikke – eller kun paa et par Dage – den hele Vinter og indtil Dags Dato.“

I samme brev meddeler Hedegaard tillige, at der siden de sidste dage af juli var masser af torsk. Hajfiskeriet var samtidig gået stærkt tilbage, hvadenten det nu skyldtes svigtende forekomst eller grønlændernes manglende interesse for dette fiskeri. Som følge heraf var der mangel på lampetran i Angmagssalik i vinteren 1928–29.

I 1930 tog Hedegaard sin afsked, men hans interesse for fiskeriet ved Angmagssalik fik ham til allerede i 1931 at rejse derop. I samråd med professor Adolf Jen-

sen planlagde han undersøgelser i 1931–32 over fiskeforekomsterne ved Angmagssalik og nærmeste fjorde, og i tilknytning til dette arbejde skulle han mærke torsk og indsamle forskelligt biologisk materiale. Han ankom til Angmagssalik 1. august 1931 og hjemrejste næste år i august. I næsten hele den periode, han arbejdede i distriktet, måtte han kæmpe mod de største vanskeligheder. Storisen hindrede arbejde tilsøs og gjorde forbindelsen mellem de forskellige bopladser vanskelig, og da vinterislaget var ualmindelig dårligt, kneb det også på den årstid at komme rundt i distriktet på hundeslæde. Endvidere var der lange perioder med stormfuldt vejr og regn eller sne, hvilket hindrede arbejdet i væsentlig grad, især da der kun var tre små doryer til rådighed for forsøgene. Det kneb også i høj grad med at få passende agn til langlinerne. Man kunne jo på den tid ikke sende frossen agnfisk med skibene, og frysehus fandtes ikke dengang ved Angmagssalik så lidt som ved nogen anden plads i Grønland. Der fangedes en del torsk på pilk og håndsnøre i farvandet nær Angmagssalik i efterårsmånederne indtil 20. november, hvorefter torsken synes at være forsvundet. Torsken var af fin kvalitet, medens de små kvanta torsk, der fangedes i juni og juli, var magre og havde en dårlig smag. Hedegaard mente, at selvom der måske i området nær Angmagssalik, nemlig i Tasiussaq og Sarfakajik, kunne iværksættes torskefiskeri med henblik på produktion af klipfisk, ville dette fiskeri sikkert vise sig meget ustabilt, desuden mente han, at det ville være vanskeligt at overvinde befolkningens uvilje mod at drive dette erhverv, særlig da mængdeforekomsten af torsk tildels falder i en periode, hvor der er normal sælfangst.

Fiskeri efter helleflynder, hellefisk og rødfisk, med indhandling for øje, mente han ikke havde nogen fremtid, da disse fisk ikke forekom i tilstrækkelige mængder. Hellefisken var ganske vist fed og af fin kvalitet, men fiskenes størrelse var ikke tilfredsstillende. Forekomsten af hajer mente han derimod var stor i Angmagssalikfjorden, idet der på 12 linesætninger á 240–500 kroge i denne fjord fangedes 51 hajer, og desuden var 195 kroge afbidt af hajer. Hedegaard foreslog, at der ved Kungmiut i Angmagssalikfjorden blev etableret indhandling af hajlever og hajskind samt laks. Senere kunne produktinen muligvis udvides til også at omfatte hellefisk og torsk. Disse foranstaltninger ville kræve, at der ved Kungmiut anlagdes et udsted. Der fandtes her de bedste betingelser for et sådant anlæg nemlig foruden fiskerimulighederne gode plads- og terrænforhold, fersk vand samt ret gunstige havne- og besejlingsforhold. Endvidere var der en ret stor befolkning ved dette sted.

I det store og hele var resultaterne af Hedegaards fiskeriforsøg i 1931–32 vist nok en skuffelse for ham selv. Inden sin afrejse til Grønland gav han overfor forfatteren af denne artikel udtryk for en vis optimisme med hensyn til at finde rige forekomster af forskellige nyttefisk i sit gamle distrikt. Hans vilje og den udholdenhed, han viste til at løse sin opgave, må i høj grad anerkendes. Dette fremgår klart

af hans journaler. Det er omtalt, at vejr- og isforhold var meget ugunstige for gennemførelsen af hans planer. Hele hans udstyr af redskaber og fartøjer (doryer) var langt fra tilstrækkeligt til opgaven, og ustandseligt havde han vanskeligheder med at skaffe den fornødne medhjælp, idet grønlænderne blev trætte af det ensformige arbejde, der i perioder gav så små resultater. Hedegaards journaler fra 1931–32 i forbindelse med hans udførlige rapporter om fiskeriforholdene i tidligere år og ikke mindst fra Kârale Andreassens fiskeriforsøg ved Kungmiut er dog af meget stor værdi og giver os et udmærket billede af forholdene ved Angmagssalik i den interessante periode, da torsken begyndte at vise sig i østgrønlandske farvande.

Foruden de rent praktiske fiskeriforsøg foretog Hedegaard mærkningsforsøg med torsk og indsamling af torskeøresten til bedømmelse af torskebestandens alderssammensætning og torskens vækst. Resultaterne af dette arbejde vil det være naturligt at omtale i sammenhæng med senere års undersøgelser over torskebestanden ved Østgrønland, som det er mit håb senere at kunne gøre rede for i nærværende tidsskrift.

Skaglerne redes ud.

Foto: Ib Tøpfer.